

Heini Hakosalo – Seija Jalagin –
Marianne Junila – Heidi Kurvinen

Yksilöiden vetovoima

Englantilainen Lytton Strachey (1880–1932), joka levollisena syventyy lukemiseen tämän lehden kannessa ystävänsä ja elämäkumppaninsa Dora Carringtonin maalauksessa, kohahdutti vuonna 1918 brittiyleisöä teoksellaan *Eminent Victorians*. Siinä Strachey luo ”uutta biografiaa”, eräänlaista vastapuhetta vallinneelle kiiltokuva-biografiselle kirjoittamiselle. Strachey kiskoi jalukselta neljä vaikuttajahahmoa ja näytti heidän olleen ihmisinä myös verta, lihaa ja heikkouksia. Stracheyn aikalainen ja ystävä Virginia Woolf puolestaan problematisoi elämäkertakirjoittamista sekä fiktion että faktan parissa ja turhautui varsinkin jälkimmäiseen. Woolf, toisin kuin ehkä Strachey, inspiroi yhä edelleen monia elämäkertatutkijoita.

On esitetty, että historian­tutkimuksessa eletään nyt elämäkerrallista käännettä, yksilön paaluuta historiaan. Tässä teemanumerossa keskustellaan elämäkertakirjoittamisesta osana historian­utkimusta sekä elämäkertatutkimukseen liittyvistä näkökulmista ja valinnoista. Niistä keskusteltiin myös lokakuussa Helsingissä pidetyillä Historiantutkimuksen päivillä. Irma Sulku­nen peräänkuulutti biografia-käsitteen tarkempaa määrittelyä ja totesi oman tutkimuksensa

olevan mieluummin ihmislähtöistä tai ihmiskes­keistä kuin biografista tutkimusta. Selkeää bio­grafista käännettä hän ei suomalaisessa histo­riantutkimuksessa tunnistanut, sillä esimerkiksi suurmieselämäkerrat ovat aina olleet osa histo­riankirjoitusta ja historiapolitiikkaa. Käänn­e liittyy pikemminkin yhteiskuntatieteisiin, joissa elämäntarinoiden tutkimus on lisääntynyt.

Kaikkien­sa elämäkertakirjoittamisen kenttä on laaja ja moniaineksinen. Elämäkerrat ovat yksi myydyimmistä historiallisen kirjallisuuden lajeista, eikä niiden suosio osoita hiipumisen merkkejä. Tänäkin syksynä lajityypin edustajat – esimerkiksi upseereista, urheilijoista ja poliitti­sista vallankäyttäjistä kertovat elämäkerrat – ovat hyvin edustettuina suurten kaupallisten kustantajien uutuusluetteloissa. Omalla taval­laan biografian vetovoimasta kertoo sekin, että otsikon alla julkaistaan usein paitsi ihmisistä myös esimerkiksi kaupungeista ja eläimistä ker­tovia teoksia. Kenttä kasvaa ja kirjavoituu enti­sestään, jos mukaan otetaan omaelämäkerralli­nen kirjoittaminen. Perinteisen muistelmakirjal­lisuuden rinnalla elää nykyisin monia muita omaelämäkerrallisen kirjoittamisen muotoja. Asian harrastajia palvelee erityinen Suomen Elä­mäntarinayhdistys (1999). Kirjoittamista vieras­tava voi lähestyä palveluntarjoajaa, joka laatii hänelle (oma)elämäkerran hänen lähettämiensä aineistojen pohjalta. Internet on poistanut kir­joittamisen ja julkaisemisen välisen kynnyksen ja mahdollistanut oman elämänsä kertomisen reaaliajassa. Elämme tunnustuksellisen puheen

ja ”intiimin julkisuuden” (Lauren Berlantin termi) läpituokemassa yhteiskunnassa, jossa kohtamme kaikkialla autobiografisia tekstejä.

Tutkimuskohteen rajoittuminen yksilöön ei tee elämäkertatutkimuksesta ongelmatonta. Akateemisen tutkimuksen piirissä on paljon pohdittu esimerkiksi *kysymystä merkittävydestä*, eli sitä, millä edellytyksillä yksilön elämä on tutkimisen ja kertomisen arvoinen. Täytyykö henkilön olla ollut omana aikanaan tunnettu tai yleisesti merkittäväksi tunnustettu ansaitakseen elämäkerran? Kenties radikaaleimman vastauksen on antanut mikrohistoria. Monet mikrohistorian klassikoista käsittelevät entuudestaan tunteuttomia, marginaalisia yksilöitä, ja korostavat siten, että yksilön ei tarvitse olla tunnettu tai edes tyyppillinen ollakseen historiallisesti kiinnostava. Jokainen yksilö, epätavallinenkin, havainnollistaa joka tapauksessa niitä ajattelun ja toiminnan *mahdollisuuksia*, joita yksilöllä tietynä aikana ja tietyissä paikoissa on.

Toinen akateemisia tutkijoita askarruttanut kysymys ovat *lähteet*: milloin lähdeaineisto on riittävän ehjä ja kattava mahdollistaakseen täysimittaisen elämäkerran kirjoittamisen? 1980-luvun jälkeen kehittyneen niin sanotun ”uuden biografian” kanta on, että aukkoisuus ja ristiriitaisuus on pikemminkin elämäkertoihin olennaisesti kuuluva piirre kuin ratkaistava ongelma. ”Uuden biografian” tavoitteena ei ole rekonstruoida kohdehenkilölle koherenttia minuuksia. Sen lähtökohta on, että henkilöllä on voinut olla useita erilaisia identiteettejä, jopa monta elämää.

Kolmanneksi tutkijoita puhuttavat elämäkertakirjoittamiseen liittyvät *eettiset kysymykset*. Kuinka syvälle toisen ihmiseen elämään tutkijan on lupa tunkeutua, miten hänen tulisi käsitellä intiimiksi tai arkaluontoiseksi koettuja elämänalueita, ja missä määrin tulisi huomioda läheisten, esimerkiksi tutkimuskohteen jälkeläisten, tunteet ja toiveet? Suomessa erityisesti Maarit Leskelä-Kärki on muistuttanut siitä varovaisuudesta ja hienotunteisuudesta, jota yksilöstä kir-

joittavalta tutkijalta usein edellytetään. Eettisiin kysymyksiin ei ole patenttivastauksia, mutta tutkijan tietoisuus omasta vallastaan – ja siihen liittyvästä vastuusta – on joka tapauksessa ensimmäinen askel näiden kysymysten aitoon pohdintaan.

Elämäkertatutkimus on siis joissakin suhteissa haastava, mutta se on myös monella tavalla palkitseva historiantutkimuksen laji. On kiehtovaa oppia tuntemaan yksilö ja seurata hänen vaihteita pitkillä aikavälillä, kenties koko elämän mitalta. Elämäkerran kirjoittaminen, kuten elämäkin, tarjoaa draamaa, jännitteitä ja mielenkiintoisia käänteitä – siis perinteisiä hyvän tarinan elementtejä. Koska elämäkerran kohteena on paitsi toimiva myös tunteva yksilö ja koska inhimilliset perustunteet ovat pitkälti samanlaisia kulttuurista riippumatta, tutkijan ja lukijan on helppo löytää jonkinlaista kaukupohjaa kohteen elämästä, olipa tämä kuka tahansa. Toisaalta, vaikka biografisessa kirjoittamisessa on perinteisen tarinankerronnan elementtejä, ihmisen tai ihmisryhmän tarinan voi kertoa myös metodologisesti kunnianhimoisella tavalla, ja myös erilaisia lähestymistapoja yhdistellen. Esimerkiksi tunteiden historia on erittäin kiinnostava ja tärkeä lähestymistapa elämäkertatutkimuksen kannalta, samoin vallan problematiikka, valikoituuhan elämäkertojen kohteiksi usein ihmisiä, jotka ovat tavalla tai toisella vaikuttaneet monien ihmisten ja kenties kokonaisten yhteiskuntien kohtaloihin. Elämäkertatutkimusta tekevä historiantutkija löytää halutessaan keskustelukumppaneita myös lähitieteiden – kansatiede, psykologia, sosiaalipsykologia, kirjallisuudentutkimus – alueilta.

Elämäkertakirjoittaja liikkuu eri analyysitasoilla: hän tarkentaa katseensa välillä lähelle, yksilöön, ja välillä kauemmas, suurempiin ryhmiin ja siihen yhteiskuntaan, jossa yksilö elää ja toimii. Jännittäväksi elämäkertatutkimuksen tekee myös tyyppillisesti heterogeeninen lähdeaineisto. Lähteet vaihtelevat kirjallisista aineistoista kuviin, rakennuksiin ja esineisiin, arkistoaineistos-

ta muistelmiin. Kohteensa jättämiä jälkiä etsiessään tutkija pääsee usein harjoittamaan historiallista salapoliisityötä julkisissa ja yksityisissä arkistoissa. Ja tutkimuksen tekemisen hankalissa paikoissa tutkijaa kannustaa se tieto, että hänellä on toiveita löytää kiinnostuneita lukijoita, joita elämäkerta kiinnostaa osin samoista syistä kuin se viehättää kirjoittajaakin.

Elämäkerta on myös tärkeä historiatutkimuksen osa-alue siinä mielessä, että erilaiset elämäkerralliset esitykset – niin kirjat kuin elokuvatkin – ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat voimakkaasti niin sanotun suuren yleisön historiakuvaan. Biografia on tehokas ja paljon käytetty historiapolitiikan väline. Se on eräs tapa nostaa marginaaleista esiin ”unohdettuja” historiallisia toimijoita. Biografian avulla on muistutettu erilaisten ihmisryhmien roolista yhteiskunnan kehityksessä, oikeutettu niiden olemassaoloa, korostettu niiden merkitystä sekä määritely ja uudelleenmääritely niiden luonnetta.

Tämän teemanumeron viisi artikkelia tarjoavat biografiatutkimukseen erilaisia näkökulmia ja metodisia vaihtoehtoja. Antti Häkkinen pohdii, miten sosiologiasta tuttua elämänkulku-analyysia voi käyttää selitettäessä yksilön histo-

riaa ja toisaalta myös tulkitsemaan yksilön avulla aikakauden sosiaalista todellisuutta. Tiina Kinnunen analysoi, miten 1900-luvun alun suomalainen naisliike käytti elämäkertoja historiapolitiikan välineenä ja pyrki luomaan yhteisöllisyyttä sekä oikeutusta toiminnalleen. 1700- ja 1800-luvun taitteessa elänyttä papin puolisoa käsittelee Ritva Kylli, joka kuorii romantisoitun jälkikuvan takaa esiin harvoilla ja aukollisilla lähteillä ”todellista” Maria Garvoliaa. Jukka Sarjala problematisoi taitelijaelämäkerran kirjoittamista, kun perinteenä on romantisoitu taiteilija, jonka yksilöyden ja teosten välillä nähdään myyttinen suhde. Anna Sivulan artikkeli museonäyttelyn luomisesta puolestaan avaa sitä, miten kirjoittajan ja (pienois)elämäkerran kohteen suhde muotoutuu ja miten yleisölle voidaan kertoa elämäkertojen avulla paikallista historiaa. Viisi artikkelia ei tietenkään riitä kattamaan biografisen tutkimuksen koko kenttää. Käsittelemättä jäävät tällä kertaa esimerkiksi sellaiset teemat kuin ryhmäbiografia ja proposopografia, ei-inhimilliset toimijat elämäkerran kohteena tai elämäkertaelokuvan suhde elämäkerralliseen kirjallisuuteen.